

Detta foto av Lagga skola togs år 1905. Till vänster syns Lagga kyrka och där intill Klockargården med dess uthus, av vilka numera ladan, som står utefter landsvägen, är flyttad till Väsby kvarn i Lagga.

Huset mitt i bilden är det som inköptes 1877 från Funbo för 900 kr.

Huset till höger (gaveln med tre fönster) är den på 1790-talet uppförda första skolbyggnaden. I bildens högra kant skimtar en del av taket på den bod som placerats ovanför den 1801 iordningställda källargropen.

Framför den lilla tvättstugan till vänster på bilden står två pojkar. Den ene heter Ivar Andersson och bodde på Lagga-Husby. Han har berättat att de fick 2 öre var av fotografen, som lär ha varit dåvarande präst i Lagga, och hette Myhrin.

LAGGA SOCKEN OCH DESS SKOLA

Lagga socken

Lagga utgör en mycket liten del av den nuvarande storkommunen UPPSALA. Befolkningsmässigt bara ca 550 personer (1977) av ungefär 140.000. Den utgör emellertid fortfarande en egen församling med kyrkstämman som beslutande organ.

Socken var en självständig kommun fram till 1952, då storkommunen Knivsta bildades av socknarna Alsike, Knivsta, Lagga, Vassunda och Östuna. (1967 tillkom Husby-Långhundra.) Den nya kommunen Knivsta fungerade som egen kommun fram till den senaste stora sammanläggningen 1970/1971. Lagga har emellertid fortfarande sin egen skola, och om dess tillkomst och historia skall här berättas.

Sockennamnet Lagga (stränderna?) lär ha sin upprinnelse i det förhållandet, att här en gång varit gott om vatten och stränder. En segelled från Norrtälje till Uppsala har dragit fram genom Lagga-dalen. Namnet Lagga förekommer i folksagan "Grimsa på Broborg". Broborg ligger visserligen i Östuna, men sagans huvudperson vikingadottern och sköldmön Grimsa reste enligt sägnen ibland till Lagga-gubben, som hade sin hemvist i Lagga-bergets håla, och då for hon i sin snäcka på Östunasjön förbi "Odins holme och Odins lunda" i Lagga.

Bygdens barn på låg- och mellanstadiet får i dag sin undervisning i Lagga skola, men även förskoleålderns barn beger sig till samma skola för att delta i aktiviteterna i den deltidsförskola, som sedan ett par år varit i verksamhet där. Högstadiundervisningen är emellertid förlagd till Thunmansskolan i Knivsta församling.

Enligt 1686 års kyrkolag var stadgat att klockaren skulle lära barnen läsa i bok och prästen hålla förhör. På sina håll vandrade någon skolmästare omkring i byarna och höll skola. Många arbetade ivrigt på att få till stånd en utvidgad och bättre undervisning, och år 1842 utkom vår första folkskolestadga, och den föreskrev minst en skola i var socken. Tio år efter stadgans tillkomst hade man inte kommit längre än att blott hälften av alla barn i landet gick i skola och fick undervisning. Det dröjde flera tiotal år innan stadgans bestämmelser blev helt genomförda, men det förekom å andra sidan socknar, som hade skola redan före 1842 års lag. Så var fallet i Lagga. När och hur tillkom den skolan?

Första skolbyggnaden 1799

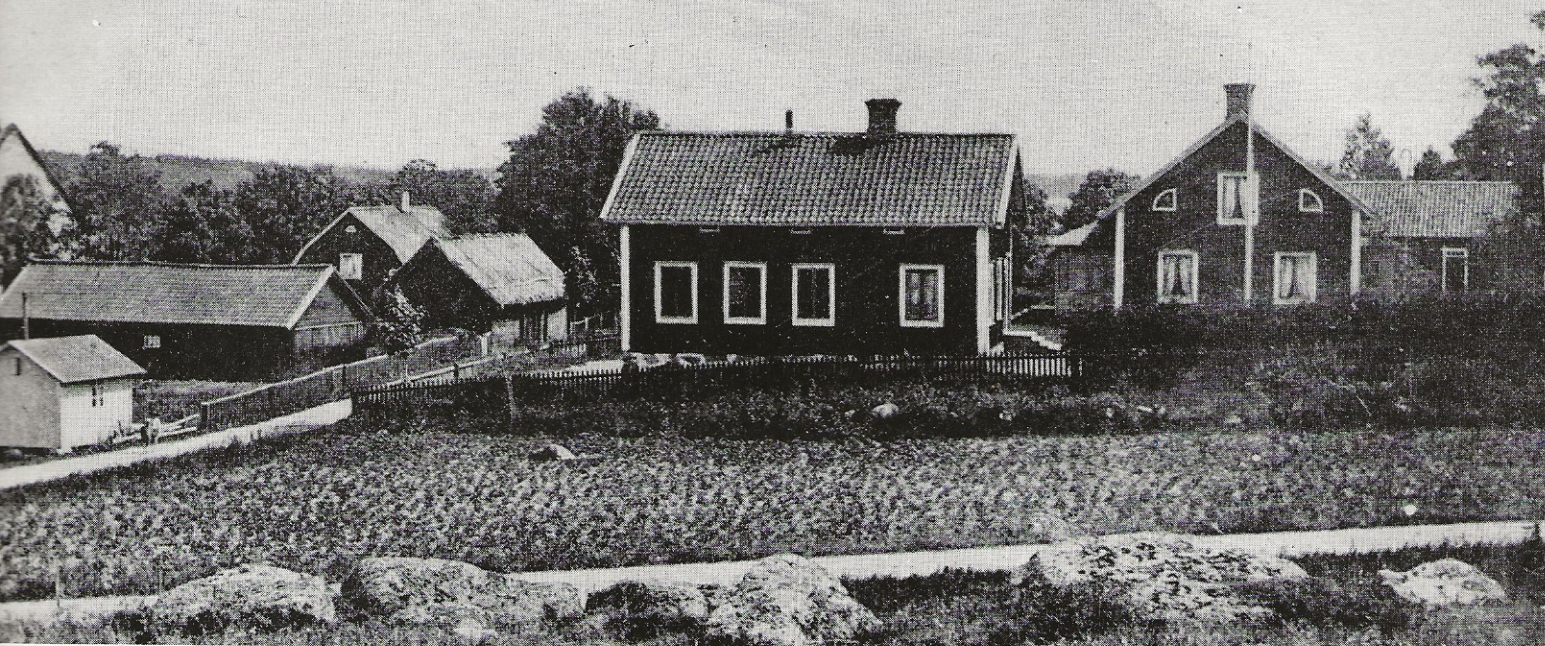
I Lagga sockenstämmas protokoll av den 22 april 1798 står följande att läsa i § 2.

"Härefter gav församlingen till känna, att den plats, som Riksrådinnan Högvälborna Fru Friherrinnan Stiernstedt skänkt till rum för skolbyggnaden på dess vägnar av Herr Löjtnanten Baron Lars Wilhelm Stiernstedt blivit på Lagga-Husby tomt utsedd ovanför Klockargården och vilken plats sockenmännen besågo ...".

Frågan om skolbyggnad hade dryftats åtminstone tio år tidigare. Man kan läsa därom i stämmoprotokoll från den 27 april 1788. Den skolbyggnad som nu uppfördes torde ha tagits i bruk redan år 1799. Enligt laga skifteshandlingar 1848-1850 för

Lagga skolhus.

Lagga-Husby har "sedan 1775 års storskifte Lagga sockens skolmästarboställe såsom gåva bekommit" 7,886 kappland varav åkertäppor 7,333 kappland.

Bygdens folk hade emellertid haft möjlighet till utbildning tidigare och t.o.m. högre sådan. Att man också utnyttjade den möjligheten, visar det förhållandet att flera bondsöner blivit präster. En äldre bonde sade mig en gång - kanske mera på skämt - att detta var ett av böndernas sätt att hålla någorlunda jämna steg med prästen i församlingen.

Från Åhrby by i Lagga har flera bondsöner tillägnat sig högre utbildning, och flera av dessa har då i sin nya funktion antagit släktnamnet Åhrman efter sin hemby.

Så långt tillbaka i tiden, som då drottning Kristina som myndig själv övertog regeringen här i landet nämligen år 1644, föddes Johannes Åhrman. Han var son till bonden Lars Johansson i Åhrby och blev komminister i Simtuna och Altuna.

Bonden och riksdagsmannen Samuel Danielsson i Åhrby, som deltog i "uppträdet i bondeståndet" år 1755 hade en son Samuel Åhrman som var född 1739. Denne var

bland annat komminister i Harbo och senare kyrkoherde i Lohärad. Samuel Åhrman sägs ha haft "småsmide som sitt synnerliga nöje" och påstås ha ägt betydlig förmögenhet "vunnen genom arv och industri". Enligt en i Harbo gångbar sägen skall han där ha funnit "jordgods" under en stor asp.

Riksdagsmannen Samuel Danielsson blev straffad av en särskild kommission för sitt deltagande i "uppträdet i bondeståndet" och fick fängelse i tolv dagar, och dessutom förbjöds han vistas på platser där riksdagar hålles. Ändock blev hans son Lars Samuelsson (således broder till Samuel Åhrman), som förblev bonde på fädernegården även han riksdagsman och deltog i riksdagen år 1800, således ungefär vid samma tid som Laggas första skolhus tillkom.

Nuvarande skolbyggnad i Lagga togs i bruk i december 1962 och är belägen på samma tomt som den ursprungliga. Skolans flaggstång är placerad på den stenhäll, på vilken den första skolbyggnadens skorstensstock vilade. Säkerligen har "sockenmännen", då de i april 1798 besågo tomtens fäst sina blickar på denna häll.

Att många sockenbor var positiva till skolbygget och visade sitt intresse påtagligt genom att ställa sig till förfogande för dagsverken är också omvittnat. Så t.ex. utfäste sig "clarinettblåsaren Lager" att han, "ehuru fattig och med flera barn", skulle göra åtta dagsverken på byggnaden.

Lärare i den första skolan och undervisningens innehåll

Instruktion för skolan, som enligt protokoll antogs år 1799 föreskrev, att skolmästaren skulle vara präst enligt testators Lars Stiernstedts författning. Han skulle väljas med två på förslag. Den förste skolmästaren, som anställdes, synes ha varit adjunkt Lars Boseus, som var född i Nora 1756. Hans verksamhet blev emellertid inte lång i Lagga skola, eftersom han redan 1802 avled i "halssjuka". Efter honom kom Lars Österlind, född i Ockelbo 1765, och när han år 1811 blev komminister i Östuna, tillträdde Anders Hjerpe, som var född 1772. Hjerpe blev 1815 komminister i Hammarby och efterträds då av Per Valman, som kom från Sigtuna men var född i Gävle 1791.

Valman stannade till 1830, då han flyttade till Edsbro, och i stället kom från Edsbro samma år Erik Högström, som var född i Bergsjö år 1800. 1838 flyttade han till Vassunda-Haga och efterträddes då i Lagga av Olof Widegren, som inflyttade från Vänge men var född i Harbo 1811.

Widegren synes ha varit den siste skolprästen i Lagga, för efter hans död 1854 tillträdde en bygdens son Daniel Åhrman år 1856. Han var född 1830 och hade tagit "skollärarexamen". Han var även organist i socknens kyrka och torde ha varit den förste som innehade tjänst av den kombinationen i Lagga. Daniel Åhrman tillhörde den grupp, som brukar kallas klockare, och något om Lagga-klockare skall därför också nämnas, men först något om skolprästernas löneförmåner.

Lönen utgjordes dels av räntan på 1.018 riksdaler skänkta av Kungl. sekr. Baron Stiernstedt, dels årligen ur socknens magasin sex tunnor spannmål, varav hälften råg och hälften korn och därtill lön av de 666 riksdaler och 32 sh, som riksrådinnan skänkt från Mälsta rusthåll. Skol-

prästens bostad i skolhuset har väl också enligt tidens sed ingått i löneförmånerna.

Enligt instruktionen skulle barnen läras "innanläsning och kristendom, skrivning och räkning och i rikets geografi".

Ferierna skulle omfatta "halva juni, juli och augusti, 8 dagar före och efter jul samt trenne dagar före och efter påsk och pingst. Dessutom är onsdagar och lördagar i varje vecka eftermiddagen ledig".

Det föreskrevs också, att "anteckningsbok" skulle föras över barnen, och att examen skulle hållas en gång årligen, och då skulle katekeser, biblar och psalmböcker utdelas.

Den 29 april 1798 omtalas i protokoll, att en källargrop skall utgrävas intill skolbyggnaden. Vid stämman 8 mars 1801 beslutades, att den skulle fullbordas efter "sånningstiden i vår". 13 stockar av 14 alnars längd behövdes. Socken bestod av 42 mantal, och detta innebar, att en stock skulle lämnas per tre mantal. Detta blev 39 mantal, och för de sista tre mantalen lovade sergeant Österberg å Lewenhaupts (ägaren till Kasby) vägnar att "anskaffa nödige långbenor och raftstänger, rustverke och takriskor". Var det inte detta som kallades "gångled"?

Av protokollen får man veta, att redan 1810 var det dags att reparera skolmästarens källartak och bakugnarna i skolmästarhuset. Och i september 1811 beslutade man att genom gångled låta reparera taket bland annat på skolhuset. I oktober beslutades att "ifrå varje mantal framskaffa tio tak-torf till nästa tisdag till takens lagande".

Enligt kyrkolagen 1686 skulle klockaren lära ut läskonsten, men han skulle också leda sången i kyrkan. Detta skedde i Lagga kyrka utan hjälp av orgel ända fram till 1835, då den första orgeln installerades. Den förste klockare jag känner namnet på är Daniel Dalin, som var född 1709 och död 1773 (eller -74), fast säkerligen har flera funnits före honom. Han efterträddes av Johan Collin, som var född i Julita 1750, och denne i sin tur efterträddes av sin son Carl-Axel Collin, som var född i Lagga 1780. Han verkade mellan åren 1805-1829.

Tillfälliga besökare i kyrkan har ibland

Efter ombyggnaden 1920 hade Laggas första skolhus denna exteriör och behöll den till rivningen 1963. Fotoår 1925. Till höger skymtar "Funbo-huset".

berättat, att de härstammar från socknen. Jag minns en kommunalborgmästare (i Boden om jag minns rätt) med efternamnet Collin, som sade sig härstamma från klockaren Collin. En gång lämnade en kvinna med efternamnet Fabricius sitt visitkort med notering om härstamning från klockaren Collin.

Collin efterträddes av Erik Vallkvist, som var född i Knivsta 1807, och han torde ha varit den som först använde den 1835 installerade orgeln. Han verkade nämligen här mellan åren 1829-1846. Då tillträdde Per Hedström, och han var född i Hedesunda 1817. Han efterträddes av den ovan nämnde Daniel Åhrman. Hedström byggde 1851 Vassunda kyrkas orgel, som efter restaurering fortfarande är i bruk och finnes beskriven i Einar Ericis bok Inventarium över bevarade äldre kyrkorglar i Sverige utgiven av Kyrkomusikernas riksförbund 1965.

Småskolebyggnad tillkom omkring 1880

I slutet av 1800-talet tillkom ytterliga-

re en skolbyggnad. Detta hus, som år 1877 inköptes från Funbo för 900 kr. och placerades på skoltomten, inrymde på nedre botten lokaler för småskolan och bostad för en lärarinna. Övre botten innehöll utrymmen för träslöjdsundervisningen.

Såsom slöjdlärare har i dessa lokaler en tid verkat gårdssnickaren på Örby i Lagga Karl August Ternström, född 1851 i Säby i Lagga. Dennes son Georg var lekkamrat med en son till dåvarande löjtnanten Emil Andersson på Örby gård, och sonen hette Carl Andersson och var född i Lagga 1875. Carl har sedermera blivit känd över hela världen under namnet Carl Milles - nya efternamnet bildat av faderns förnamn Emil. Familjen Andersson utflyttade enligt notering i tillgängliga kyrkböcker år 1886, då Carl var 11 år.

Det kan nämnas i detta sammanhang, att K.A. Ternström stått modell till en av männen i Milles' Sten-Sture-monument på åsen i Uppsala.

Den här omtalade skolbyggnaden var av timmer och har enligt kommunalkassans räkenskaper brädfodrats år 1880, då ersättning

härför utbetalas till en S. Nordstedt. Byggnaden omdisponerades 1920, samtidigt som skolhuset från 1799 ombyggdes.

Båda skolhusen byggdes om 1920

1799 års byggnad

Det första skolhuset från 1799, som innehöll skollokaler och bostad för skolmästaren byggdes 1920 om och kom därefter att innehålla tre lärosalar och en gymnastiksal, samtidigt som bostaden i huset slopades. Skolan hade nu B:l:b form med tre lärare anställda.

Småskolans hus blir lärarbostad

Småskolebyggnaden - det från Funbo inköpta huset - innehöll efter ombyggnaden bostäder för två lärare, medan den tredje läraren, som även var organist hade sin bostad i Klockargården. Efter omdisponeringen flyttades träslöjdsundervisningen till den bod, som fanns på skoltomten och

var belägen ovanpå den 1801 tillkomna källargropen. Detta utrymme användes för slöjden ända fram till 1950-talet, och boden står ännu (1977) kvar på skolgården. Fram till 1963 användes sedan Klockargården för träslöjden, som för Lagga skolas mellanstadium sedan något tiotal år är förlagd till Thumnamsskolan.

I samband med ombyggnaden 1920 togs ett lån på 50.000 kr., som sedan amorterades och räntades i 30 år, och då hade man erlagt 104.000 kr. - således amortering 50.000 kr. och ränta 54.000 kr. Skulden hade slutbetalats då man år 1952 bildade den nya kommunen Knivsta.

Lärarbostadshuset genomgick en om- och tillbyggnad 1952 i samband med att lägenheterna moderniserades. Sedermera har lägenheten på nedre botten kommit att åter tjänstgöra som skollokaler och då dels för en specialklass med elever från hela nuvarande rektorsområdet och dels för klinik- och förstärkningsundervisning. Så är förhållandet även detta läsår 1977/1978.

Ny skolbyggnad 1962/1963

I samband med landshövding- och länsläkarbesök på orten observerades de då bristfälliga lokaliteterna för skolan, och efter en företagen grundlig utredning blev nya skollokaler behovsprövade, och man erhöll omgående förtur för byggandet. Byggnationen påbörjades sommaren 1962, och en del av skolan kunde tas i bruk i december 1962 och hela skolan i början av vårterminen 1963.

I oktober 1963 skedde invigningen, som förrättades av ordf. i länsskolnämnden i Stockholms län Sven Öhrn i närvaro av ett stort antal skolintresserade representanter för kommunen, arkitekter, konstruktörer och entreprenörer. Skolan fick mycket gott betyg av expertisen och var enligt en högtdstalare ett tecken på utveckling i kommunen.

Genom huvudbyggnadens trappstegsform flyter skolan smidigt in i den urgamla kulturmiljön kring kyrkan, där den har sin förnämliga placering mitt emellan kyrkan med den på kyrkogården placerade Milles-

ängeln - en gåva av konstnären - synlig från skolans fönster, och den gamla klockstapeln på klinten ovanför i närheten av den från sägnen omtalade Lagga-gubbens håla.

Den nya skolbyggnaden hade emellertid inte tillkommit helt utan gny. Krafter var i sista stund i rörelse för att hindra uppförandet. En del menade på allvar, att om tio år skulle inte några barn finnas på orten. I dag visas motsatsen - läraravdelningar delas på grund av högre barnantal än vad man då räknat med. Nästa läsår (78/79) kanske det krävs ytterligare lokaler. Många - och bland dem tidigare motståndare - ger i dag bestämda uttryck för glädje över att denna bygdeskola finnes att tillgå. Många bygdeskolor har på grund av de rådande centraliseringssträvandena dragits in egentligen utan acceptabla motiv, och byggandet av mastodontskolor har då varit det enda saliggörande för de agerande.

Stig Sandahl

Från invigningen i oktober 1963.

Fr.v. Länskolinspektör Stellan Orrgård, artikel författaren Stig Sandahl, Skolstyr. ledamot Irma Kjällström, kommunalkamrer Ove Tungren, kommunrevisor Curt Brundin och bakom honom komm.-ordf. J.V. Gustafsson.